

سیدحسین عالمی بلخی

شهید عبدالعلی مزاری؛ مبارز سیاسی و اندیشمند دینی

درباره ویژگی‌های اخلاقی، افکار، اهداف، مواضع و مبارزات شهید مزاری، طی سال‌های گذشته سخن‌های بسیاری گفته شده است، تفسیرها و تحلیل‌های متفاوت و بعضاً متناقضی صورت گرفته و هر یک از دوستان و مخالفانش در دوستی و دشمنی با وی افراط کرده‌اند. برخی از شدت علاقه‌مندی و دلدادگی و یا به منظور بهره‌جویی، برخی هم از روی عناد و لجبازی با برخورد احساساتی او را تقدیس یا تقبیح کرده‌اند و در واقع شخصیت مزاری آن‌گونه که بود در جامعه معرفی نشده است.

جالب است اینک هر دو جانب در معرفی در یک نکته اتفاق نظر داشته‌اند و از همین منظر او را تقدیس یا تقبیح می‌کنند. برخی او را یک عنصر قومی دانسته است و تمام افکار، اندیشه و عملکرد او را در دفاع از منافع قومی هزاره منحصر ساخته است، از او به عنوان تنها مدافع صادق حقوق این قوم تقدیس می‌کند. دسته دیگر هم دقیقاً از همین منظر یعنی او را فقط به دلیل این که برای منافع و محرومیت یک قوم می‌اندیشید و مبارزه می‌کرد، او را تقبیح و نکوهش می‌کنند. آن‌چه در این میان کمتر دیده می‌شود، معرفی واقع‌بینانه از تمامی ابعاد شخصیت شهید مزاری است و کسانی که دیدگاه واقع‌بینانه نسبت به او دارند از خوف مواجه شدن با احساسات دو دسته افراط‌گران دوستی و یا دشمنی وی، تاکنون جرئت نمی‌کنند منصفانه درباره او سخن بگویند. در شرایط موجود کشور نیاز جدی وجود دارد که در رابطه به شهید مزاری که جزئی از تاریخ سیاسی معاصر کشور شده است یک تحقیق جامع و کامل صورت

گیرد؛ طرز فکر، اندیشه، اعمال و کردار، باورهای مذهبی و گرایش‌ها، اهداف و آرزوهای ملی و اسلامی، ایده‌آل‌های سیاسی، کارنامه مبارزات دوره جهاد و دوره سه ساله غرب کابل و در مجموع نقاط قوت و ضعف او مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. در این نوشته نگاهی مختصری شده است به یکی از موارد یاد شده و تأکید می‌کنم؛ این موضوع و سایر موضوعات ضرورت دارد که مورد کندوکاو عمیق محققان قرار گیرد و برای بیرون آوردن سیمای او از غبار تحریفات و اتهامات، چهره واقعی او شناسایی و به نسل حاضر و آینده کشور معرفی شود.

شهید مزاری تحصیلات علوم دینی را از مدرسه در قریه خویش در نانوایی السوالی چهارکنت در ولایت بلخ آغاز کرد و در شهر مزار شریف مدرسه سلطانیه و سپس در قم ادامه تحصیل داد. او پرهیز از استفاده شخصی از بیت‌المال را از مدرسه دینی آموخته بود و در دوران تحصیل علی‌رغم این که مراجع دینی استفاده از سهم امام (ع) را برای طلبه‌ها ولو متمول جایز می‌دانستند، مزاری از پدرش خواسته بود که مصارف تحصیلش را از دارایی شخصی خویش تمویل کند. پس از آن که در رأس یک جریان سیاسی قرار گرفت و امکانات وافر بیت‌المال در اختیارش بود، نیز ساده زیست و از بیت‌المال به نفع شخصی خود و اقاربش استفاده نکرد.

دوران کودکی مزاری همزمان بود با دورانی که مردم هزارستان به رهبری ابراهیم خان گاوسوار، قیام بزرگی بر ضد حکومت را پشت سر گذاشته و علامه سید اسماعیل بلخی هم به همراه یارانش قیامی را برای تغییر نظام شاهی

به جمهوری اسلامی آغاز کرده بود.

علامه بلخی، اولین چهره تأثیرگذار بر مزاری بود که او را به درس خواندن و سربازی رفتن تشویق کرد. به قول بصیر احمد دولت‌آبادی نویسنده و مورخ معاصر و از یاران نزدیک شهید مزاری، خمیرمایه فکری سیاسی او برگرفته از افکار مبارزاتی سید اسماعیل بلخی بود که در اولین دیدارش با علامه بلخی جرقه زد. او گروهی افکار آیت‌الله خمینی، حسن‌البناء، سید قطب، سید جمال‌الدین، مکارم شیرازی،

شهید مطهری، شهید دکتر بهشتی و سایر نویسندگان مبارز اسلامی معاصر بود. بنابراین، جوهر حرکات مبارزات سیاسی او را ارزش‌های دینی، عدالت‌خواهی و ایستادگی در برابر استبداد تشکیل می‌داد.

در بهار ۱۳۵۱ برای ادامه تحصیل عازم خارج از کشور شد و در شهر قم ایران اقامت کرد؛ در نگاه مزاری قم تنها محل تحصیل درس‌های رایج علوم دینی حوزوی نبود؛ بلکه علاوه بر آن، قم و محیط تحصیلی آن‌جا، کانون مبارزات اسلامی مخفی نیز به حساب می‌آمد و جذابیت ویژه‌ای برای وی داشت.

مزاری در سال‌های حضور در ایران از سال ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۵ خورشیدی که در قم مشغول به تحصیل بود به حرکت مبارزات اسلامی به رهبری آیت‌الله خمینی پیوست و به پخش کتاب‌های اسلامی و انقلابی و امور تبلیغی در این حوزه می‌پرداخت. در جریان بازگشت از یک سفر به عراق که پس از ملاقات با آیت‌الله خمینی بود، در مرز ایران به دلیل همراه داشتن کتاب‌های انقلابی، از جمله کتاب حکومت اسلامی آیت‌الله خمینی از جانب مأمورین حکومتی ایران دستگیر و پس از چهار ماه زندانی شدن، در اثر تلاش‌های پدرش حاجی خداداد که به همین منظور به ایران رفته بود، آزاد شد.

مزاری پس از آزادی از زندان از ایران اخراج و به افغانستان بازگشت و در مدارس مزارشریف و چهارکنت، به انجام برنامه‌های تربیتی، دینی و مبارزات سیاسی پرداخت. با اخذ امتحان، ماهانه پنج صد افغانی شهریه برای طلاب پرداخت می‌کرد، البته مشروط بر این که دوتا کتاب سیاسی-مبارزاتی نیز خوانده باشند. در همین زمان با همکاری تعداد طلاب افغانستانی از قم و نجف برای گسترش مبارزات سیاسی و اندیشه‌های دینی، کتابخانه جوادیه را در شهر مزارشریف

”

هرکس که به حقوق
مردم ما احترام
گذاشته و
خواسته‌های مشروع
ما را بپذیرد، ما نیز به
او احترام قائلیم.

“

مرکز ولایت بلخ تأسیس کردند که در آن شرایط در نوع خودش بی‌نظیر و مورد استفاده فراوان مبارزان اسلامی بود.

مزاری را نباید به سه سال مقاومت غرب‌کابل محدود کرد، مزاری یک اندیشه و بخشی از یک نهضت است. شهید مزاری در حقیقت یک روشنفکر دینی بود و مبارزات عدالت‌خواهانه او نیز خاستگاه دینی داشته و در این بستر صورت گرفته است؛ اما برداشت‌های متحجرانه از دین را هرگز نمی‌پذیرفت و در تنظیم مناسبات اجتماعی از معیارهای

حقوقی بین‌المللی و ارزش‌های دموکراسی حمایت می‌کرد، نمونه‌هایی از گفته‌های او که بیانگر این واقعیت است:

- از نظر تمدن بشری و قوانین بین‌المللی من فکر می‌کنم که امروز یک مسئله پذیرفته شده در سطح جهان است که مطبوعات آزاد باشد و هرکس باید طبق برداشت‌های سیاسی و عقیدتی‌اش، عقیده خود را منعکس نماید.

- زنان از کلیه حقوق انسانی برخوردار هستند و می‌توانند در همه عرصه‌های حیات اجتماعی - سیاسی کشور فعال باشند، انتخاب شوند و انتخاب کنند.

- هرکس که به حقوق مردم ما احترام گذاشته و خواسته‌های مشروع ما را بپذیرد، ما نیز به او احترام قائلیم و هرگاه به حقوق مردم ما تجاوز شود، در برابر متجاوز خواهیم ایستاد.

- ما از کشورهای جهان و سازمان ملل می‌خواهیم که مردم افغانستان را در امر بازسازی و اعمار مجدد افغانستان یاری رسانند.

- ما معتقدیم که سرشماری دقیق زیر نظر سازمان ملل از جمعیت افغانستان صورت گرفته و میزان جمعیت‌های انسانی ساکن در کشور مشخص گردد.

به صورت خلاصه نتیجه این‌که؛ شهید عبدالعلی مزاری یک مبارز سیاسی و اندیشمند دینی بود. باور به اصول و ارزش‌های دینی و اعتقاد به مبانی فکری شیعی از مشخصه‌های بارز شخصیت او است. او با اعتقاد راسخ به این اصول، وحدت امت مسلمه به خصوص ملت افغانستان را می‌خواست. برای از میان بردن ظلم، استبداد و تبعیض، تحقق عدالت اجتماعی و ایجاد مساوات بین شهروندان، حاکمیت رأی مردم از طریق انتخابات و حفظ کرامت‌انسانی مبارزه می‌کرد.